

ВИМІРИ НЕРІВНОСТІ У ПОЛІТИЧНОМУ МЕТАМОДЕРНІЗМІ (ХАНЗІ ФРАЙНАХТ) ТА ЕПОХА ДОСТУПУ (ДЖЕРЕМІ РІФКІН)

Розглянуто тему соціальної нерівності з погляду її багатовимірності. Більшість соціологічних та філософських досліджень стосується інформаційної, економічної та гендерної нерівності. Однак для цілісного розуміння проблеми важливим є врахування емоційного, екологічного та психологічного складників. Інформаційна, економічна та екологічна нерівність безпосередньо залежать від доступу до істинної науково обґрунтованої інформації з надійних джерел, до можливостей забезпечувати себе матеріально-фінансово, до якісних продуктів харчування та екологічно безпечних умов проживання відповідно. Для подолання цих видів нерівності слід враховувати доступ як концепцію, від особливостей якої залежить доступність тих чи інших ресурсів та можливостей задовольняти потреби чи то в чистій питній воді, чи то в соціальному визнанні рівності окремого індивіда з боку інших.

Наведено кореляційні зв'язки між концепцією епохи доступу Джеремі Ріфкіна та політичним метамодернізмом Ханзі Фрайнахта. Проаналізовано дотичність поняття доступу до розв'язання багатовимірної проблеми нерівності. Розглянуто спектр головних дієців від яких залежить життя суспільства в часи епохи доступу, зокрема: метамодерна аристократія – хіпі, герменевтики, гіпстери, і четверта когорта – хакери (енерго-, біо-, інфо- та 3D-хакери). Установлено, що метамодерна аристократія керує доступом та має достатньо повноважень, щоб обмежувати або надавати його порівняно з іншими членами постіндустріальних суспільств.

У постіндустріальних суспільствах з мережевою економікою доступ відіграє не меншу роль, ніж накопичення матеріальних статків та володіння власністю. Розбудова справедливого суспільства потребує, з одного боку, подолання сил, які породжують нерівність, а з другого боку, надання максимально досяжного рівня доступу до всього, від чого залежить рівність між людьми. А також не можна забувати про тих, хто опинився поза мережами і позбавлений доступу не лише до ресурсів, а навіть доступу до участі в дискусії з привілейованими щодо власного скрутного становища. Механізми відтворення нерівності різних видів мають бути доповнені такою концепцією доступу, яка б сприяла викорененню нерівності або більш справедливому врегулюванню цієї проблеми за наявності принципово непереборних обставин.

Ключові слова: *виміри нерівності, Джеремі Ріфкін, доступ, епоха доступу, політичний метамодернізм, Ханзі Фрайнахт.*

Різні види нерівностей, екологічні проблеми, модифікування політичного та економічного устрою, криза професійної ідентичності, комерціалізація культури, реструктуризація та оновлення складу еліт, переформатування етики та правил гри на міжнародному рівні – все це утворює взаємно проникне предметне поле між викликами, на які намагається відповісти політичний метамодернізм Ханзі Фрайнахта, та проблематикою, що актуалізована у працях Джеремі Ріфкіна. Ми звертаємося до концепції «суспільства-слухача» (англ. «The Listening Society»), новітньої моделі системи соціального забезпечення (або, якщо сказати словами німецької політологині та соціологині Ельке Фейн, це «суспільна культура усвідомлення, яка прислухається до потреб своїх громадян та реагує на них глибше й цілісніше з урахуванням виточених прагнень людського тіла, розуму й душі», чим нехтує сучасна матеріалістична культура [Fein, 2020, p. 273]) та «нордичної ідеології» (авторська альтернатива ліберальній демократії) Фрайнахта [Freinacht, 2017; 2019]. Центральними концепціями Ріфкіна, які ми беремо до уваги, є «пост-ринковий світ» й два взаємопов'язані поняття – епоха доступу та суспільство співпраці [Rifkin, 2001, 2014]. Основою «суспільства співпраці» є продукти людської кооперації, які можна буде

виробляти з майже нульовими граничними витратами і відтак створювати продукти «кооперативного надбання» (англ. «cooperative commons») [Rifkin, 2014]. Обидва визначення вказують на центральне положення людської співпраці, а отже, успішність техніко-економічних нововведень на тлі переходу «від володіння до доступу» буде залежати від взаємин між тими, хто задаватиме напрямок руху розвитку суспільства. До таких акторів можна віднести «метамодерну аристократію», яку буде розглянуто нижче.

Постіндустріальне суспільство в процесі свого становлення набуло низки властивостей, які змушують нас переусвідомити деякі питання, пов'язані з політичним устроєм, економічною системою та змінами в суспільстві [Grusky, 2014]. Більшість досліджень, в центрі яких фігурує проблема нерівності, здебільшого розкривають сутність та природу двох видів нерівності – економічну [Deaton, 2015] та гендерну [Evans, 2016]. Вони можуть спричинювати одна одну [Mialanovic, 2016, p. 228-229], тому подолання однієї з нерівностей сприяє подоланню другої. До проявів економічної нерівності або нерівності багатства належить розрив між бідними та багатими за рівнем зарплатні та прибутків, за кількістю рухомого та нерухомого майна, за можливостями родини придбати автомобіль за кошти з річного бюджету або забезпечити дітей усім необхідним для навчання, розвитку та оздоровлення. Матеріальні статки багато в чому є первинним для виживання, але нерівність не обмежується фінансовим добробутом. Однак здатність ринків, навіть стабільних, підвищувати рівень нерівності [Stiglitz, 2012] вказує на те, що за певних обставин ми маємо розглядати економічну нерівність, як першопричину яка породжує інші види нерівності.

Поняття доступу потрібно враховувати в аналізі суспільства, у якому зростання рівня технологізації посилює нерівність не лише у доступі до інформації, а й у інших вимірах нерівності. В подоланні нерівності надзвичайно важлива участь тих, хто володіє соціальним, інтелектуальним і культурним капіталом. Такою є когорта хакерів, про яких говорить Джеремі Ріфкін [Rifkin, 2014], а також метамодерна аристократія та йога-буржуазія, які описані у роботах Ханзі Фрайнахта. Усі вони регулюють перебіг економічних процесів, примножують соціальний капітал, впроваджують все більш високотехнологічні інновації [Freinacht, 2017; 2019] і проживають власне життя відповідно до поглядів, які не мали такого поширення у попередні епохи, або взагалі не могли виникнути через брак кіберпростору, мережевої економіки та швидкої глобальної комунікації всіх з усіма, яка нині є буденною.

Протягом минулих десятиліть, з моменту появи мережі інтернет, відбуваються принципові зміни – з'являються сумніви щодо підвалин тих механізмів функціонування суспільства та держави, що формувалися протягом останніх 300 років – виникає культурний капіталізм (як одна з форм посткапіталізму). Культуру поглинає ринок. Пов'язано це з переходом людства від уявлень про світ, вибудованих переважно на ринкових комерціалізованих взаєминах матеріального обміну, до такого бачення світу, який спирається не лише на звичну категорію власності, а й на можливість долучитися до різних мережевих спільнот, які існують винятково в інтернет-просторі. Зокрема, йдеться про питання доступу, який відіграє у постіндустріальному світі не меншу роль, ніж накопичення матеріальних статків і володіння власністю [Rifkin, 2001]. Поява кіберпростору суттєво розширила поняття доступу. Доробок Дж. Ріфкін слід розглядати в поєднанні з роботами Коліна Черрі [Cherry, 1985] та Джона Уррі [Urry, 2000], чії теорії стосуються мобільності, зокрема ідей, образів, подорожей та доступу, а також Яна ван Дейка, який збагатив наші уявлення про «цифровий розрив», цифрову нерівність на індивідуальному, внутрішньодержавному та міжнародному рівнях [Dijk, 2020] та мережеве суспільство, базоване на різноманітних комунікаціях [Dijk, 2005].

Якщо в індустріальному суспільстві людське «Я» було відображенням предметів власності та матеріальних накопичень, то постіндустріальні часи відзначилися *проникненням* інформаційних технологій вглиб більшої частини сфер життя. Й мережева форма економічних відносини, вибудованих навколо концепції доступу, посіла місце поряд з

ринковим товарно-грошовим обміном [Rifkin, 2001]. Унаслідок цього в постіндустріальному суспільстві соціальний і культурний капітал, на відміну від економічного, вийшов на перший план, визначаючи його функціонування та розвиток. Крім трьох перелічених видів капіталу Фрайнахт виділяє рівень здоров'я, емоційний та сексуальний капітал, які в сукупності він пропонує називати «сумарним капіталом», що є в розпорядженні людини або організації. Сумарний капітал відображає наскільки міцною є підтримка суспільства, яким є рівень економічно-психологічної безпеки, наскільки щасливе життя вдасться прожити людині, і наскільки загалом привілейованою вона є [Freinacht, 2017, p. 139-140]

Політичний метамодернізм повстає проти домінування постмодерних настроїв та деяких викликів сучасності, на які не вдалося відповісти в межах проекту модерну. *Актуальність роботи* пов'язана з важливістю додавання категорії доступу до філософської призми метамодерну, носії якої налаштовані на розв'язання екологічних проблем, подолання економічної нестабільності, надвисокої нерівності у різних аспектах суспільного життя на тлі переходу до постіндустріальної, роботизованої та діджиталізованої економіки [Freinacht, 2017, p. 5].

Ми *маємо на меті* виявити риси епохи доступу, які притаманні політичному метамодернізму й які матимуть потенціал у протистоянні із соціальною, інформаційною та іншими видами нерівностей. Тому *нашими завданнями є* виявлення кореляційних зв'язків між концепцією епохи доступу та політичним метамодернізмом у питанні нерівності; розгляд когорти дівців, від який залежить соціально-технологічний поступ і водночас доступ до різних видів капіталу; усвідомлення глибини проблеми нерівності у суспільствах, де однією з домінантних стає категорія доступу. *Новизна роботи* полягає в аналізі підходу політичного метамодернізму до вирішення проблеми нерівності за допомогою шестивимірної метасистеми, яку ми доповнюємо концепцією доступу.

Об'єктом дослідження є шестивимірна модель нерівності, зображена у політичному метамодернізмі Фрайнахта як засіб для виявлення механізмів генерації та подолання нерівності у постіндустріальних суспільствах. *Предмет дослідження* – концепція доступу як вагома частина вказаної вище моделі.

Визначальною особливістю епохи доступу є економічний перехід, який позначається на двох процесах: відбувається послаблення впливу ринку власності на функціонування економічної системи через збільшення важливості доступу. На зміну діади «продавці-покупці» приходять діада «постачальники-користувачі». Майно все ще є, однак не ринковий обмін, а різні форми надання майна у користування виходять на перший план, як-от: електросамокати чи велосипеди, орендувавши які можна пересуватися містом. Мережева форма економічних відносин, вибудованих навколо концепції доступу, набуває все більше переваг поряд з ринковим товарно-грошовим обміном [Rifkin, 2001].

В інформаційну епоху саме слово *доступ* найчастіше асоціюється з доступом до інформації та знань [Miller, 2007] й рідко коли дискусії про доступ стосуються доступу до вражень, емоційних переживань нейтрального чи позитивного спектру, психологічно безпечного середовища. Однак більш часто можна почути про доступ до предметів першої необхідності та можливостей задовольнити базові потреби, а також екологічність середовища проживання різних страт суспільства.

Йорріт де Джонг та Гоухер Різві концептуалізують доступ як «відповідність між суспільними зобов'язаннями та інституційною спроможністю [держави] надавати права та послуги й здатністю людей мати зиск від цих прав та послуг». Відповідно до їхнього підходу до інститутів демократичного врядування мають враховуватися приховані механізми, які породжують несправедливість та позбавляють доступу певних громадян [Jong & Rizvi, 2008, p. 4]. Така концепція буде цінною на шляху імплементації шести видів політики з нордичної ідеології Ханзі Фрайнахта.

На фоні вище перелічених змін в епоху доступу відбувається реформатування людських відносин, а метамодернізм намагається стати путівником та допомогти людству в

подоланні низки викликів, два з яких ми розглянемо, а саме: екологічну кризу та надмірну нерівність різних видів.

Перша зі згаданих проблем частково пов'язана з надмірним бажанням примножувати матеріальні блага. Однак навантаження на екологію може знизитися, якщо ціннісні акценти будуть зміщені у бік сфери доступу та залученості людей до мереж у кіберпросторі. Питання екології та альтернативних джерел палива є сферою діяльності енергохакерів, які будуть намагатися втілювати політику здешевлення енергії для всіх домогосподарств, зменшення навантаження на екосистеми, імплементувати концепцію розподіленого виробництва енергії й впроваджувати інші засоби збереження життя на планеті.

Відповіддю на другу проблему слугує метамодерний підхід до ієрархічної впорядкованості суспільства, який вказує на неминучість нерівності в площині психологічного розвитку – хтось завжди буде на більш високому рівні розвитку, тому ми маємо враховувати це під час ведення діалогу на всіх рівнях соціальних відносин. Кожен, хто має бажання змінювати та розвивати суспільство, повинен усвідомлювати наявність комбінації відмінностей – когнітивних стадій, екзистенційної глибини, специфіку різних культурних кодів та суб'єктивних емоційних станів. Ці чотири елементи обумовлюють індивідуальне різноманіття членів «суспільства-слухача» та є основою суспільної інклюзії за критеріями відповідної моделі розвитку [Freinacht, 2017]. Однак боротьба з різними видами нерівності не може обмежуватися лише цим. Тому ми хочемо врахувати важливість доступу у тих вимірах нерівності де це буде релевантно і відповімо на питання: хто ж керує доступом та в кого є компетенції чи влада його обмежувати або розширювати?

Т. Г. Бусарева вказує на те, що поява мережевої економіки зумовлює появу такого чинника соціально-економічної нерівності, який пов'язаний з відмінними правами доступу та кращою технологічною адаптованістю одних людей порівняно з іншими [Бусарева, 2018, с. 11]. Й саме метамодерна аристократія – хіпі, гіпстери, хакери, герменевтики – опиняється у більш виграшному становищі. Вони особливо багаті на нематеріальні активи, різні види капіталу, які ми описуємо нижче. Як відрізнити цих «щасливчиків» від тих, кому культурно-технологічно поталанило менше? Вони мають вибагливі художні смаки, соціальні зв'язки, вони емоційно розвинуті, освічені, інтелектуально здібні, культурно «всеїдні», різнобічні ідеалісти, чийм другим ім'ям є «діджиталізація» [Freinacht, 2017, р. 63]. «Протеанці» як архетип, для яких доступ є одним з життєвих пріоритетів [Rifkin, 2001], аналогічно до метамодерної аристократії спираються на нову етику гри – вони здатні відмовитися від суперництва там, де співпраця є більш важливою з огляду на суспільне благо та інтереси спільноти, бо їм не доводиться боротися за виживання. Тому фізіологічна та емоційна нерівність (див. абзац про виміри нерівності) їх фактично не турбують.

Привілейованість метамодерної аристократії полягає у тому, що вони можуть жити як забажається, бо вони забезпечені матеріально і до того ж соціально та інтелектуально розвинені. Їх не завжди легко відрізнити від решти людей, але все ж вони утворюють вільну мережу, в межах якої чудово впізнають одне одного й мають схожі погляди; вони ведуть свою діяльність завдяки *взаємобміну* ресурсами та ідеями; підтримують одне одного, організовують суспільно значущі заходи, створюють бізнес-проекти, а також прагнуть до політичних перетворень [Freinacht, 2017, р. 139]. І на завершення зазначимо, вони мають системне та чітке уявлення про те, що відбувається в світі і мають сили для того, щоб скеровувати ці процеси на власний розсуд [Freinacht, 2017, р. 388]. До метамодерної аристократії можна віднести Джейсона Ананда Джозефсона Сторма, який, наприклад, у монографічній праці ділиться своїм «позитивним поглядом на можливу етичну та політичну мету, які вкорінені у співчутті та багатовидовому процвітанні», що спрямоване на втілення «утопії в часи антиутопії». Автор запрошує читачів, зокрема гуманітаріїв, приєднатися до його теоретизувань і здійснити «новий великий синтез» шляхом сплітання нормативних та епістемологічних зобов'язань різних наук [Storm, 2021, р. 7-8]. Власні

побажання щодо трансформації державного устрою Сторм висловив так: «Я хочу увиявити націю, для якої первинним було б прагнення не до [вищого] ВВП, а до власного «щастя» й для якої повноцінне життя було б більш досяжним. Я хочу увиявити собі форму правління, яка працювала б для людей, а не командувала ними, і яка б виконувала не лише функцію гаранта демократичного самоврядування та колективної автономії, але також пропагувала б чесноти та опікувалася б психологічним процвітанням громадян» [Storm, 2021, р. 269]. Він повністю оминає тему доступу, однак згадує огріхи антропологів, які об'єктивували корінні народи деяких частин світу позаісторичними категоріями, чим «підкріплювали нерівність, що панувала між ними та європейськими елітами». На його думку, антропологи, говорячи про культуру, виправдовували цивілізаційну місію Європи, нехтуючи культурними відмінностями двох світів та маскуючи расизм і колоніальне панування, що посилювало нерівність між ними [Storm, 2021, р. 70-71]. Подальшого розвитку теми в цій роботі ми не знаходимо.

Унаслідок проникнення обчислювальних технологій у безліч сфер людського життя утворилося єдине середовище комунікацій та обміну даними, яке образно можна назвати мережевою нервовою системою цивілізації. Дистанційне навчання, ринок криптовалют, працевлаштування, охорона здоров'я, поновлювані джерела енергії, тривимірний друк – все це, на думку Ріфкіна, є можливим завдяки чотирьом вузькоспеціалізованим групам людей (інфохакери, біохакери, енергохакери, 3D-хакери), які є носіями єдиної мови обчислень. Причиною їх об'єднання навколо важливої спільної мети є переоблаштування суспільства за допомогою вміння керувати технікою [Rifkin, 2014, р. 187]. Вони роблять більш доступним те, до чого мають інтерес та пристрасть. Інфохакери спеціалізуються на кібербезпеці та стежать за невразливістю інформаційних систем, а також вони здатні викрасти таємну й конфіденційну інформацію для оприлюднення, наприклад, злочинів уряду, військових, цілих корпорацій тощо. Діяльність «енергохакерів» (англ. «Cleanweb-hackers») спрямована на турботу про навколишнє середовище – вони опікуються питанням ефективності енергокористування в промисловості, роботою альтернативної енергетики, стежать за ресурсоефективністю бізнес-моделей. Біохакери не є професійними науковцями, вони є «любителями» ставити експерименти (перш за все над власним організмом), втручатися у біологічні процеси, маніпулювати живою матерією для того, щоб навчитися долати процеси старіння, лікувати онкологічні та інші захворювання спричинені «слабкостями» біосистем, які вони також намагаються виявити. 3D-хакери можуть працювати в тандемі з біохакерами та друкувати хрящі, тканини або органи, й в цілому виконувати тривимірний друк для створення будь-чого, що можна змоделювати та відтворити з доступних для цього матеріалів. Крім цього, Ріфкін говорить про народження «протеанського» покоління – генерацію мінливих людей, для яких на першому місці стоїть *доступ* до мереж, а не *володіння*; себе вони сприймають у ролі динамічного вузла мережі, який замість того, щоб турбуватися про власне виживання може жити з акцентом на співпраці з іншими [Rifkin, 2001], про що згодом автор написав більш розгорнуто [Rifkin, 2014].

Фрайнахт виділяє *шість вимірів нерівності*: економічний, соціальний, інформаційний, психологічний, емоційний, екологічний, короткі визначення яких наведемо далі. Економічна нерівність пов'язана з прибутками та доступом до матеріальних ресурсів, а її низький показник сприяє загальному суспільному добробуту [Freinacht, 2019, р. 118]. Соціальний вимір залежить від визнання рівності з боку інших людей – від кількості друзів і знайомих, від їхньої поваги та симпатії. Подолання цього виду нерівності є складнішим, ніж попереднього. Наявність соціальної рівності дає змогу збагачуватися соціальним капіталом, який піддається конвертації у економічний [Ibid, р. 122-125]. Нерівність у володінні інформацією або в доступі до неї є важливим чинником в ухваленнях рішень на індивідуальному рівні, в організаціях та транснаціональних корпораціях. Не лише доступ до надійної та достовірної інформації створює нерівність, а й рівень технологічної грамотності, яка властива людям у різних пропорціях [Ibid, р. 137-138]. У психологічному

вимірі в ролі предмета нерівності розглядається сукупність біологічних особливостей: фізіологічні реакції, генетичні відмінності, наявність ментальних розладів, гормональний баланс, навіть фізична форма [Ibid, p. 128]. Раніше на верхівці соціальної ієрархії опинялися сильніші та здоровіші особи, але перехід до постіндустріального суспільства не позбавляє впливу біопсихологічного стану на соціальне становище людини. Емоційна нерівність виникає внаслідок неприйняття та відторгнення з боку інших людей та спільнот. Кожен з нас протягом життя перебуває у певному емоційному середовищі, яке може бути здебільшого жорстким і несправедливим, або, навпаки, сповненим турботи та розуміння [Ibid, p. 132]. Останній вид нерівності – екологічний, пов'язаний з «доступом до свіжого повітря, чистої води, поживної та нетоксичної їжі, гарного, затишного природного середовища». Світи бідних та багатих значно відрізняються, тому екологічна нерівність залежить від матеріальних статків [Ibid, p. 136]. Хтось може дозволити собі місячний відпочинок на Мальдівських островах, вартість якого буде перевищувати кількарічний бюджет бангладешської родини, чиє здоров'я може погіршитися значно більше в процесі низькооплачуваної фізичної роботи порівняно з тим, наскільки воно покращиться у подружньої пари багатих засмаглих американців.

У підсумку автор вказує на взаємний вплив усіх видів нерівності, які утворюють «метасистему», патерн відтворення нерівності в суспільстві. Приклад циклічного патерну є таким: доступ до інформації зумовлює фінансовий добробут, а відповідно – психологічний стан, від якого залежить, чи визнають нас рівними інші, що формує наш соціальний капітал, від якого своєю чергою залежить, наскільки ми здатні досягнути фінансового успіху. Але головне, до чого потрібно прислухатися в полеміці Фрайнахта, це порада мати багатовимірний погляд на нерівність і збагачувати його задля викриття механізмів відтворення нерівності та її подальшого усунення [Ibid, p. 139-141].

Адаптацію політичного устрою потрібно проводити з урахуванням описаних видів нерівності, для чого Фрайнахт вводить шість форм політики, які є основою «нордичної ідеології»: 1) політика демократизації; 2) політика спільнот та взаємин; 3) екзистенційна політика; 4) політика емансипації; 5) емпірична політика; 6) теоретична або наративна політика [Freinacht, 2019]. Ми переконані, що процес їхнього розвитку й імплементації має здійснюватися з урахування категорій «доступу» й «доступності» та їхньої ролі у перерозподілі економічного, культурного й соціального капіталу в руках «протеанців», хакерів різної спеціалізації, рушіїв технологічного прогресу, метамодерної аристократії та всіх тих, хто нині спрямовує рух цивілізаційного розвитку, спираючись на категорію доступу або так чи інакше може регулювати доступність інформації, інтернет-зв'язку й інших комунікацій, освітніх програм і знань загалом, медичних послуг і лікувальних засобів, аутсорсингових і логістичних послуг.

У американського економіста Джозефа Стігліца ми знаходимо фундаментальну схему системного зв'язку між нерівністю, економічною та політичною системами, яка є слушним доповненням до курсу Фрайнахта. За його спостереженнями, у світі виник резонанс між трьома елементами або чинниками, до яких належать: 1) нездатність ринку функціонувати у той спосіб який передбачали його «творці» через брак ефективності й стабільності; 2) політична система не змогла зарадити ринковому провалу; 3) принципова несправедливість устрою економічної та політичної систем. Вони утворюють низхідну спіраль – «нерівність є причиною і водночас наслідком провалу політичної системи, і вона дестабілізує економічну систему, яка через це сприяє зростанню нерівності», для подолання якої Стігліц пропонує деякі політичні нововведення [Stiglitz, 2012].

А. Тофлер справедливо застерігав, що мислення в межах застарілих підходів у політичній діяльності, яка мотивована короткостроковою економічною вигодою, буде посилювати безлад і загострювати руйнівні тенденції в суспільстві [Toffler, 1970, p. 433]. Те ж саме стосується економіки – підвищення ефективності керування економічними процесами вимагає корегувань наших уявлень про ринок відповідно до змін в ієрархії потреб й споживацькій поведінці людей, а також урахування появи електронних валют,

діджиталізація ринків і бізнес-сфери, що в поєднанні утворює так звану «цифрову» або «електронну економіку», частиною якої неминуче буде нерівність у доступі.

Потрібно також пам'ятати про ризики в соціально-технологічному вимірі. Вони буденні для суспільства в цілому, але можуть вилитися в трагедію чи призвести до скрутного становища для окремої людини, яка опиниться на очах у всіх. Висока міра доступу до мережі й безліч потенційних небезпек, які можуть спіткати нас у моменти найбільшої вразливості, коли ми, наприклад, намагаємося загасити тривожність і екзистенційну розгубленість гортанням стрічки новин або зануренням в «stories». Безупинний потік фото та відео від наших друзів і знайомих, акторів і співаків, лідерів думок і впливових людей, наших кумирів і тих, з кого ми насміхаємося, ставимося з презирством і відчуваємо відразу – ми маємо безлімітний доступ. Коротко кажучи, ми постійно маємо змогу спостерігати фактично за будь-ким в цьому світі. Ми маємо доступ до контенту, який буде підживлювати нашу підсвідомість, забирати сили, (де)мотивувати, скеровувати нашу поведінку, надихати та засмучувати.

Нині «диявол» прихований у всюдисущій рекламі, новинах, списках рекомендацій. Ставки на спорт, порнографія, ігрові розваги, вірусні файли, безупинний потік новин про місцеві та світові події. Ми можемо втратити гроші, свої персональні данні, продукти власної творчості, інтимні таємниці – оцифрованість життя створила вимір віртуальних ризиків, яких мусять остерігатися члени технологізованих суспільств, де панує доступ. Треба бути обачними в публічному просторі, бо наша витівка на вулиці, яку буде зафіксовано на камеру телефону очевидців, зможе невдовзі зажити «дурної слави». Те ж саме може трапитися з нашою перепискою, профілем на сайті знайомств (де ми можемо розмістити неординарний опис про себе), з відео, в якому ми на підпитку критикуємо владу або фліртуємо з кимось у клубі. – Будь-що може бути миттєво оприлюднене та поширене в суспільстві, й нашу подальшу долю вирішить кількість вподобайок і репостів у мережі.

Доступ до символічних систем у спільнотах постіндустріального світу відрізняється від класичних суспільств, де обіг символічних об'єктів обмежувався класом носіїв цих об'єктів [Baudrillard, 2005, p. 70-71] – для людей відкривається можливість обирати ту символічну систему, яка їм більше до вподоби [Toffler, 1970, p. 433]. Ми вважаємо очевидним той факт, що перебування в єдиному для всіх та одноманітному за змістом культурному середовищі нині стало неможливим (тож доводиться робити власний вибір – на скільки його можна вважати власним поза потужним впливом алгоритмів і штучного інтелекту, який диктує нам свої закони у цифровому просторі). Однак Ж. Бодріяр вказує на прагнення людства увійти до універсальної символічної системи, яка була б загальнодоступною. Але такий радикальний крок потребує обачності і рефлексії з огляду на те, як зміниться життя, які сили це активує й якій меті має служити таке глобальне нововведення [Baudrillard, 2005, p. 71]. Появу метамодернізму як стадії суспільного розвитку також можна розглянути в поєднанні з поширенням метамодерної парадигми на планеті та категорією «доступу» до цієї «символічної мапи».

Установлення метамодерної символічної системи або «культурного коду» потребує наявності постмодерного підґрунтя і вимагає від людини знань і розуміння того, як постмодерн проявляється в культурі, науці, екології, політиці, духовності, технологіях тощо, на чому наголошує чимало дослідників, а фундатори датської школи метамодернізму водночас ведуть боротьбу за те, щоб світ зміг здійснити цей перехід у тих регіонах, де є необхідні передумови [Akker et al., 2017].

За спостереженнями Фрайнахта, прогресивні рухи протидіють цінностям національного індустріального суспільства, формуючи транснаціональну перспективу, відповідно до якої міста, регіони чи держави мають увійти в більші співтовариства міст, регіонів та держав. В таких об'єднаннях інформація має бути безплатною, головна роль відведена виробництву культурних товарів, а творчість визнана головним пріоритетом [Freinacht, 2017, p. 62]. За цих умов наявність доступу до інформації і далі буде закріплюватися

у списку факторів, які потрібно брати до уваги під час аналізу економічних взаємодій. А нульові граничні витрати сприятимуть культурному виробництву з боку відповідних представників суспільства, серед яких і екологічно-свідомі «прос'юмери» Тофлера, і технологічно-передові хакери Ріфкіна, і «аристократичні» соціальні підприємці Фрайнахта.

Отже, праці Джереми Ріфкіна та Ханзі Фрайнахта багато в чому є комплементарними. Ріфкін доповнює Фрайнахта у економічних питаннях та більш докладно аналізує технології, на яких будується мережева економіка, тоді як Фрайнахт часто обмежується стислим описом, наприклад, 3D-друку або інтернету речей. Той таки Фрайнахт розглядає політичні аспекти, які мали б урахувати під час уведення новітніх технологій у дію, але головним у його роботі є теорія суспільства під назвою «The Listening Society». Концепції обох авторів розкривають різні аспекти капіталістичного світу, ба більше, і Фрайнахт, і Ріфкін є теоретиками посткапіталістичного економічного устрою.

Ми встановили що аналіз шести вимірів нерівності буде неповноцінним без урахування доступу до капіталу різних видів, накопичення/отримання якого опосередковується контролем доступу, його наданням, обмеженням або повним блокуванням. Ми виявили зв'язок між доступом, який є вагомим складником культурного капіталізму та політичним метамодернізмом, в якому наявна концептуалізація багатовимірної нерівності. Однак попри те, що за допомогою доступу відкриваються можливості для регулювання механізмів інформаційної, екологічної та економічної нерівності, сам по собі доступ є чинником у формуванні соціально-економічної нерівності.

Для розбудови справедливого суспільства, з одного боку, важливо долати сили які породжують нерівність, а з другого боку, забезпечувати максимально досяжний рівень доступу до всього, від чого залежить рівність між громадянами. Нам слід пам'ятати про тих, хто опинився поза мережами і не має доступу не лише до ресурсів, а навіть не може заявити про своє скрутне становище. Наші знання про механізми відтворення нерівності різних видів мають бути доповнені концепцією доступу з метою їхнього викоренення або більш справедливого врегулювання проблеми нерівності за наявності непереборних обставин. Такими видами нерівності є також емоційна та психологічна.

REFERENCES

- Busariewa, T. G. (2018). Network Economy As a New Form of Economic Development. *Scientific journal "Business Navigator"*, 4(47), 9-13. <https://doi.org/10.17223/1998863X/43/15> (In Ukrainian: Бусарева Т. Г. Мережева економіка як нова форма розвитку економіки. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор», 2018. Вип. 4 (47). С. 9-13).
- Akker, R. van den, Gibbons, A., & Vermeulen, T. (Eds.). (2017). *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*. Rowman & Littlefield International.
- Baudrillard, J. (2005). *The Conspiracy of Art*. Semiotext(e).
- Cherry, C. (1985). *The Age of Access: Information Technology and Social Revolution* (W. Edmondson, Ed.). Croom Helm.
- Deaton, A. (2015). *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton University Press.
- Dijk, V. J. (2005). *The Network Society: Social Aspects of New Media* (2nd ed.). Sage Publications Ltd.
- Dijk, V. J. (2020). *The Digital Divide* (1st ed.). Polity.
- Evans, M. (2016). *The Persistence of Gender Inequality* (1st ed.). Polity.
- Fein, E. (2020). "Hanzi Freinacht (2017). The Listening Society. A Metamodern Guide to Politics. Book One. Metamoderna ApS" Reviewed by Elke Fein. *Integral Review*, 16(2), 273-284. https://integral-review.org/issues/vol_16_no_2_fein_review_of_freinacht_the_listening_society.pdf
- Freinacht, H. (2017). *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics, Book One (Metamodern Guides 1)*. Metamoderna ApS.
- Freinacht, H. (2019). *Nordic Ideology: A Metamodern Guide to Politics, Book Two (Metamodern Guides 2)*. Metamoderna ApS.

- Grusky, D. B. (2014). *Social Stratification: Class, Race, and Gender in Sociological Perspective* (4th ed.). Routledge.
- Jong, J. D., & Rizvi, G. (2008). *The State of Access: Success and Failure of Democracies to Create Equal Opportunities* (Brookings / Ash Center Series, “Innovative Governance in the 21st Century”). Brookings Institution Press.
- Miller, H. J. (2007). *Societies and Cities in the Age of Instant Access* (GeoJournal Library, 88) (2007th ed.). Springer.
- Rifkin, J. (2001). *The Age of Access: The New Culture of Hypercapitalism, Where all of Life is a Paid-For Experience*. New York: J. P. TarcherPerigee.
- Rifkin, J. (2014). *The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism*. St. Martin's Griffin.
- Stiglitz, J. E. (2012). *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future* (1st ed.). W. W. Norton & Company.
- Storm, J. A. J. (2021). *Metamodernism: The Future of Theory* (First). University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226786797.001.0001>
- Toffler, A. (1970). *Future Shock*. Random House.
- Urry, J. (2000). *Sociology Beyond Societies: Mobilities for the Twenty-First Century*. Routledge.

МАНЮКОВ ОЛЕКСАНДР ЮРІЙОВИЧ

аспірант кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харків, м. Свободи, 4, 61022,
E-mail: o.maniukov@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9860-2824>

Стаття надійшла до редакції: 16.09.2021

Схвалено до друку: 02.11.2021

**MEASUREMENTS OF INEQUALITY IN POLITICAL METAMODERNISM
(HANZI FREINACHT) AND THE AGE OF ACCESS (JEREMY RIFKIN)**

Maniukov Oleksandr Yuriiovych

PhD Student at the Department of Theoretical and Practical Philosophy named after Professor
J. B. Schad
V. N. Karazin Kharkiv National University
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022.
E-mail: o.maniukov@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9860-2824>

ABSTRACT

The article covers a multidimensional issue of social inequality. Most of sociological and philosophical studies concern informational, economic and gender inequality. However, for holistic understanding of the problem, it is important to take into account emotional, ecological and psychological components. Informational, economic and ecological inequality directly depend on access to truthful and scientifically based information from reliable sources, to opportunities of supporting oneself financially, to quality food products and safe environment, respectively. To overcome these types of inequality, access should be taken into account, as a concept, characteristics of which define the availability and accessibility of certain resources and the ability to satisfy either the need in clean drinking water or one's social recognition by others. The correlations between the concept of “Age of Access” coined by Jeremy Rifkin and Hanzi Freinacht's theory of metamodern politics are presented. The relevance of “access” to multidimensional inequality (one of the issues ideologists of political metamodernism work on) was analysed. A cohort of central actors in the age of access was reviewed. It includes metamodern aristocracy

(hackers, hippies, hipsters, hermeneutics) and a group formed by cleanweb-, bio-, info- and 3D-hackers. It was demonstrated that the abovementioned specialists are deeply involved in the regulatory processes of access control and/or its deprivation compared to other members of post-industrial societies.

In post-industrial societies with networked economy the role of access has significantly increased relatively to accumulation of material wealth and property ownership. On the one hand, building a just society requires overcoming the forces that somehow perpetuate inequality, and, on the other hand, providing the highest possible level of access to everything that increases equality between people. Those who are excluded from networks and deprived of access should not be forgotten; they don't have access not only to resources, but can't even have a discussion with the privileged ones about their own inferior condition. The reproduction mechanisms of the above-mentioned types of inequalities should be complemented by such a concept of access that would contribute to the eradication of inequality and/or provide us with more equitable solutions in case of insurmountable circumstances. Such solutions also might be applied to emotional and psychological inequality.

Keywords: *Age of Access, Hanzj Freinacht, Dimensions of inequality, Jeremy Rifkin, Political Metamodernism, The Listening Society*

Article arrived: 16.09.2021

Accepted: 02.11.2021